

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะการศึกษาเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องนำชีวิต เป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ และเป็นหนทางของความเจริญทางวัฒนธรรม และอารยธรรม ดังนั้นจึงไม่มีประชาชาติใดในโลกอันกว้างใหญ่ที่ปฏิเสธความสำคัญของการศึกษา เพราะมนุษย์ทุกคนต่างตระหนักดีว่าชีวิตของคนเรา มีอาจจะดำเนินอยู่ได้อย่างสงบสุขหากปราศจากการศึกษา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนให้มีความเจริญไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และเป็นหัวใจที่สำคัญที่จะสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะเป้าหมายในการจัดการศึกษามุ่งจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปลูกฝังให้คนมีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาปรับปรุงตนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

การศึกษาเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้สมาชิกของสังคมได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนสังคมที่ตนอาศัยอยู่ พร้อมกันนั้นยังเป็นเครื่องมือที่หล่อหลอมจิตใจความรู้สึกคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันให้มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้แต่จะแตกต่างกันในด้านศาสนา ประเพณี ภาษา และวัฒนธรรมก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่มีปัญหาความไม่เข้าใจ ทั้งในเป้าหมายและวิถีทางในการดำเนินชีวิตในสังคม (คณิต ไชยมุศ และคณะ, 2525:1)

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่มีลักษณะเฉพาะและมีสภาพปัญหาที่แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และด้านความมั่นคง โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา ซึ่งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนที่มีพื้นฐานมาจากความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง รวมทั้งความรู้สึกแตกต่างกันด้านศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงมีโครงสร้างทางสังคมอันประกอบด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การที่ชาวไทยมุสลิมมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ผู้

มีอำนาจทางการเมืองเห็นว่า ชนกลุ่มนี้มีปัญหาเฉพาะจำเป็นต้องใช้นโยบายพิเศษในการปกครอง (อารง สุทธศาสตร์, 2535:133)

ดังนั้นการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ จึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลและอำนาจทางการเมือง เพราะการศึกษาเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม และแต่ละระบบสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างทางอำนาจและระบบค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้าง แนวทาง ปรัชญา และแบบแผนการจัดการการศึกษา ตลอดจนหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน ดังที่ พลาโต (Plato) ได้กล่าวว่า “รัฐเป็นอย่างไร โรงเรียนจะต้องเป็นอย่างนั้น” (อุทัย บุญประเสริฐ, 2532:197)

ตามหลักการของอิสลาม ถือว่าอิสลามเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) จึงต้องเรียนรู้เรื่องศาสนาเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ตามรูปแบบวิถีชีวิตที่มุสลิมควรจะเป็น และต้องปฏิบัติ หากมุสลิมไม่เรียนรู้ก็จะเดินผิดทาง ผิดหลักการ ผิดกฎของศาสนาที่วางเอาไว้ได้ ทั้งด้านหลักศรัทธา (อิมาน) และการปฏิบัติ (อิบาดะฮ์)

การอบรมสั่งสอนสอนลูกหลานให้รู้เรื่องศาสนานั้น เป็นภาระหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง หากตนเองไม่สามารถทำได้ ก็จำเป็นต้องมอบหมายให้ผู้รู้สอนแทน ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครอง จึงหาทางออกโดยการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในที่ ๆ มีการเรียนการสอนวิชาด้านศาสนาอิสลาม หากพ่อแม่ผู้ปกครองละเลยภาระหน้าที่เหล่านี้ ก็ถือว่าเป็นความผิดและเป็นบาปที่ท่านทั้งสองต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะผู้เป็นพ่อ

ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นสถาบันที่มีบทบาททั้งทางศาสนาและทางการศึกษา (Surin Pitsuwan, 1982:176) มีประวัติมายาวนาน และมีความสำคัญอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมที่มีเชื้อสายมลายู ภาษาที่ใช้ปกติประจำวันคือภาษามลายูถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ในการดำรงชีวิต ยึดคำสอนศาสนาอิสลามเป็นหลัก

ปัตตานีได้กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 (Hamid, 1997:208) ซึ่งนอกจากจะมีมุสลิมในพื้นที่ได้ศึกษาแล้ว ยังมีมุสลิมในประเทศใกล้เคียง เช่น กัมพูชา มาเลเซีย และอินโดนีเซีย เข้ามาศึกษาเล่าเรียนด้วยเช่นเดียวกัน (Madmarn, 2002:123) และชื่อเสียงของการจัดการศึกษาในรูปแบบปอเนาะในปัตตานีมีอยู่ตลอดมา ถึงแม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของไทย

ส่วนรายวิชาที่นิยมสอนกันโดยทั่วไปนั้น คือวิชาอัลกุรอาน คัมภีร์ ฟิสิกส์ อุตุนิยมวิทยา หะดีษ นิเวศศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ กาลาม¹ อักลาค บะลาฆะฮะฮ์ และพะรอเอฎ (Surin Pitsuwan, 1982:185) ส่วนเนื้อหาวิชาที่ใช้สอนในปอเนาะเป็นวิชาศาสนาและวิชาภาษา โดยศึกษาจากตำราที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายูอักษรณูวี่ ซึ่งเรียกว่า กิตาบ จะเห็นได้ว่ารายวิชาที่นิยมสอนมีวิชาภาษาอาหรับอยู่ด้วย

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) เขตการศึกษา 2 (อดีต) ระบุว่า กระทรวงศึกษาธิการประกาศระเบียบกระทรวงฯว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะออกมาเมื่อปี พ.ศ. 2504 สำคัญคือให้ปอเนาะยื่นเรื่องขอขึ้นทะเบียนต่อทางราชการ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลมีมติคณะรัฐมนตรีให้ปอเนาะที่ขึ้นทะเบียนแล้วแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ให้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน ให้มีหลักสูตรการสอน มีชั้นเรียน โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ มีระยะจบการศึกษาที่แน่นอน และให้เปิดสอนวิชาสามัญด้วย ทางราชการจะช่วยเหลือส่งเสริมโดยการให้เงินอุดหนุน ส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ และผ่อนปรนในเรื่องคุณสมบัติบางประการของเจ้าของ ผู้จัดการ ครูใหญ่ และครูผู้สอน โดยไม่ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2497 อย่างเคร่งครัด

ปี พ.ศ. 2510 คณะรัฐมนตรีมีมติให้เร่งรัดปอเนาะที่ขึ้นทะเบียนแล้วทั้งหมด ให้มาขอแปรสภาพจากปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ให้เสร็จสิ้นภายใน 15 มิถุนายน 2514 ไมเช่นนั้นให้ถือว่าปอเนาะนั้นล้มเลิกไป และหลังจากนั้นห้ามก่อตั้งปอเนาะขึ้นมาอีก หากจะตั้งต้องเปิดสอนในรูปแบบของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเท่านั้น

ปี พ.ศ. 2514 มีปอเนาะจำนวนมากมาขึ้นความจำนงขอแปรสภาพกับทางการ แต่บางแห่งที่เคยขึ้นทะเบียนด้วยความจำยอม เนื่องจากถูกบีบบังคับจากทางการ ถูกข่มขู่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ไม่ยอมแปรสภาพ อีกบางส่วนยอมแปรสภาพจากปอเนาะไปสู่ระบบโรงเรียน แต่สอนเฉพาะวิชาศาสนาเท่านั้น ตามหลักสูตรและแผนการสอนที่โรงเรียนปอเนาะแห่งนั้น ๆ กำหนดขึ้นเอง และนอกจากนี้ยังมีปอเนาะแห่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา

ในปี พ.ศ. 2526 ชื่อโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกรัฐบาลเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 และออกระเบียบการให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่สอนวิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาอิสลาม ฉบับแก้ไขครั้งล่าสุดออกมาเมื่อปี พ.ศ. 2545 ให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนที่ได้มาตรฐานตามมาตรา 15 (1) 100 เปอร์เซ็นต์ ส่วนโรงเรียนที่ได้มาตรฐานตามมาตรา 15 (2) ซึ่งอยู่ในระยะเตรียมความพร้อม และโรงเรียนที่เพิ่งจดทะเบียนหลังวันออกระเบียบ รัฐบาลให้เงินอุดหนุน

¹ คือ อิลมุลกะลาม (علم الكلام)

60 เปอร์เซ็นต์ แต่สำหรับโรงเรียนที่สอนเฉพาะวิชาศาสนา จะไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล
เรื่องนี้สร้างความน้อยเนื้อต่ำใจให้แก่ปอเนาะหลายแห่ง

ปอเนาะที่ผ่านการแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้รับการพัฒนาเป็นลำดับ กระทั่งปัจจุบัน การบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ บุคลากรได้รับการพัฒนาอบรม อาคารสถานที่มั่นคงถาวร และได้รับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาตั้งโรงเรียนสามัญทั่วประเทศ

ปัจจุบัน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น ธรรมวิทยา มูลนิธิพัฒนาวิทยา จังหวัดยะลา อัดตริกียะห์อิสลามียะห์ ดารุสสลาม แสงธรรมวิทยา จังหวัดนราธิวาส บำรุงอิสลาม ธรรมศาสตร์วิทยา สายบุรีอิสลามวิทยา จังหวัดปัตตานี เป็นต้น ซึ่งนักเรียนที่เรียนจบแล้วสามารถเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยในประเทศทุกสาขาวิชา และต่างประเทศในหลักสูตรสามัญ และโลกอาหรับในหลักสูตรศาสนาโดยตรง

ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ปัจจุบันได้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งหลักสูตรศาสนาอิสลามได้แบ่งออก 3 ระดับ ได้แก่หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีดาอียะฮ์ ปีที่ 1-6) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญะฮ์ ปีที่ 1-3) และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮ์ ปีที่ 1-3) มาตรฐานของโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้รับความสนใจมาก เพราะนักเรียนมีความรู้ทั้งศาสนาและสามัญ

คุณค่าของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มิได้จำกัดอยู่แค่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น แต่มีมุสลิมจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ นิยมส่งบุตรหลานเข้ามารับการศึกษายังสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก เพราะที่นี้เปรียบเสมือนอุ้งน้ำของวิชาความรู้ด้านศาสนาของชาวมุสลิมในประเทศไทย เนื่องจากพื้นที่สามจังหวัดมีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่มากกว่าภูมิภาคอื่นของประเทศ ทำให้ค่อนข้างคับคั่งด้วยผู้รู้เรื่องศาสนาว่าพื้นที่อื่น

ปอเนาะต้นกำเนิดของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพัฒนาการที่ยาวนานมาพร้อม ๆ กับการก่อตั้งชุมชนมุสลิม การจัดการเรียนการสอนในปอเนาะระยะแรกนั้นได้ดำเนินการอย่างอิสระ ขาดการควบคุมจากรัฐ วัตถุประสงค์สำคัญของการเรียนการสอนเพื่อสืบทอดคำสอนของศาสนาเป็นหลัก ซึ่งเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ

การจัดตั้งปอเนาะ ผู้ก่อตั้งจะต้องมีความรู้ทางศาสนาขั้นสูง มีความตั้งใจจริง มีจิตใจบริสุทธิ์ และตั้งมั่นในความเสียสละอย่างแรงกล้า และการเติบโตของปอเนาะขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของโต๊ะครูเป็นสำคัญ โต๊ะครูที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ประชาชนให้การยอมรับ มักจะมีผู้มา

สมัครเป็นลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก ปอเนาะจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ ขึ้นอยู่กับสถานภาพและความรู้ความสามารถของโต๊ะครู

ปอเนาะในอดีตมีการจัดการศึกษาโดยชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการจัดการศึกษาที่ยึดหลักความพอเพียง เป็นสถาบันที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะสถาบันนี้เป็นสถานที่ที่อบรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจบุตรหลานของมุสลิมให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้อง (ชากีรีน สุมาลี, ม.ป.ป.)

การเปลี่ยนแปลงของปอเนาะเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ.2441 โดยรัฐมนตรีโยบายที่ต้องการให้ประชาชนชาวไทยสามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ และสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ และในปี พ.ศ. 2453 เริ่มมีการสนับสนุนให้จัดการสอนภาษาไทยในโรงเรียนมลายู ซึ่งมีการสอนตามสุเหร่าต่าง ๆ และรวมถึงปอเนาะด้วย ซึ่งปกติใช้ภาษามลายูในการสอน

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของปอเนาะที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันเริ่มในปี พ.ศ. 2504-2508 ในครั้งนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจดทะเบียนและแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2525 ถูกประกาศใช้ ส่งผลให้ปอเนาะหรือโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยที่รัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาสามัญควบคู่วิทยาศาสตร์อิสลาม สำหรับโรงเรียนที่สอนเฉพาะวิทยาศาสตร์จะไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ดังนั้นโรงเรียนที่สอนวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โรงเรียนปอเนาะแบบดั้งเดิม ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2547 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 ดังนั้น ปอเนาะแบบดั้งเดิมจึงถูกแปรสภาพเป็น สถาบันศึกษาปอเนาะ

2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การจัดการการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรศาสนาและหลักสูตรสามัญของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยรัฐมีบทบาทและมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการกำหนด ส่งเสริม ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกกันว่า หลักสูตรอิสลามศึกษา

การที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องเรียนทั้งสองหลักสูตรพร้อม ๆ กัน ทำให้มีปัญหาตามมา คือทำให้นักเรียนเรียนมากเกินกว่าจำเป็น หลักสูตรไม่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนและสังคม หลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนาให้นักเรียนโดยผ่านเนื้อหาเป็นหลัก ขาดการพัฒนาให้นักเรียน โดยผ่านกิจกรรม ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ตามชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมให้บุตรหลานของตนเองศึกษาทั้งวิชาการทางโลกและวิชาการศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาวิชาศาสนา ซึ่งมีปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนวิชาศาสนาและได้รับความนิยมาตลอด แม้จะมีโรงเรียนของรัฐทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาครอบคลุมทุกพื้นที่ แต่ประชาชนที่เป็นชาวไทยมุสลิมยังนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในปอเนาะมากกว่าโรงเรียนรัฐบาล เพราะสถาบันการศึกษาดังกล่าว ได้ยกระดับขึ้นมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความก้าวหน้ามาก เปิดสอนหลักสูตรควบคู่กันทั้งภาคศาสนาและภาคสามัญ เมื่อเรียนจบแล้วจะสามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นักเรียนจึงได้รับประโยชน์ทั้งสองทาง คือทางโลกและทางธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากมายทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศชาติ ดังนั้นสถาบันการศึกษาใดที่มีการจัดการเรียนการสอนทั้งวิชาการศาสนาและวิชาการสามัญจะได้รับความนิยมาจากผู้คนในพื้นที่มากกว่าสถาบันที่มีการจัดการเรียนการสอนวิชาการศาสนา หรือวิชาสามัญอย่างเดียว

จากสิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยมีความสนใจและเห็นควรที่จะต้องศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับ วิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2 อัลกุรอาน หะดีษ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่ครอบคลุมเนื้อหาในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิต อัลกุรอานจึงเพียบพร้อมด้วยทุกอายุเฮฮุที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติใช้สู่ความสำเร็จสูงสุดทั้งโลกนี้และโลกหน้า โดยนับตั้งแต่เริ่มแรกของการประทานอัลกุรอาน จนกระทั่งปัจจุบันจวบจนวันสิ้นโลก อัลกุรอานไม่เคยมีการสังคายนาแก้ไข ตัดตอนหรือเพิ่มเติมส่วนใดส่วนหนึ่ง แม้เพียงพยัญชนะเดียว ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ ﴾

(الحجر : 9)

ความว่า “แท้จริงเราได้ให้ข้อดักเตือน (อัลกุรอาน) ลงมา และแท้จริงเราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นอน”

(อัลฮิจร : 9)

อิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้เป็นอย่างยิ่ง ผลสัมฤทธิ์จากการศึกษาหาความรู้ คือการค้นพบสังขรณ์ที่จะเกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและ โลก นั่นคือการดำรงชีวิตที่ถูกต้องใน โลกนี้และหลักประกันถึงความผาสุกใน โลกหน้า

อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์และประดับด้วยองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเด่นกว่าที่มนุษย์มีเหนือสรรพสิ่งอื่นที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้บังเกิด

ห่าอายะฮฺแรกที่นบีมุฮัมมัด ﷺ ได้รับ คืออายะฮฺเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้ ซึ่งกลายเป็นบรรทัดฐานการศึกษาของมุสลิม ดังอายะฮฺที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝۱ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝۲ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ

الْأَكْرَمُ ۝۳ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝۴ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝۵ ﴾

(العلق : 1-5)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้น ผู้ทรงเจอนูญยัง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก : 1-5)

การศึกษาไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับมนุษย์ ตั้งแต่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงสร้างอาดัม อะลัยฮิสลามขึ้นมา พระองค์ก็สอนท่านให้รู้จักชื่อต่าง ๆ ดังอายะฮฺที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ﴾

(البقرة : 31)

ความว่า “และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวงให้แก่อาดัม”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 31)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ถึงความประเสริฐต่าง ๆ ของผู้ที่มีความรู้ไว้มากมาย พระองค์ได้ยกย่องบรรดาผู้ศรัทธาและบรรดาผู้รู้ว่าเป็นผู้มีเกียรติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ดังอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿...يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ...﴾

(المجادلة : 11)

ความว่า “...อัลลอฮ์ทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้าและบรรดาผู้ที่มีความรู้หลายชั้น...”

(อัลมูญาตะละฮ์ : 11)

เกียรติยศและศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ที่ความรู้ และการนำความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่น อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยกย่องบรรดาผู้รู้ ดังอายะฮ์ที่พระองค์ตรัสว่า :

﴿...قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ...﴾

(الزمر : 9)

ความว่า “...จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ?...”

(อ็ชชูมฺร : 9)

บรรดาผู้รู้ คือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ เกรงกลัวและเคารพภักดีต่อพระองค์ตลอดเวลา พวกเขาจะปฏิบัติในแต่สิ่งที่ดีงาม และละทิ้งความชั่ว ดังอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿...إِنَّمَا تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ...﴾

(ฟาฏร : 28)

ความว่า “...แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์...”

(ฟาฏีร : 28)

อัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงประทานอัลกุรอานและทรงสอนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในสิ่ง
ที่ท่านยังไม่รู้ ดังอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿...وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ...﴾

(النساء : 113) ﴿ ١١٣ ﴾

ความว่า “...และอัลลอฮ์ได้ทรงประทานคัมภีร์ลงมาแก่เจ้าและความ
เข้าใจในบทบัญญัติแห่งคัมภีร์นั้นด้วย และได้ทรงสอนเจ้าในสิ่งที่เจ้าไม่
เคยรู้มาก่อน...”

(อันนิสาฮ์ : 113)

อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้ใช้บิขของเราแสวงหาสิ่งใดเพิ่มเติม เว้นไว้แต่ความรู้ ดังที่
พระองค์ได้ตรัสถึงคำขอพรของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในอายะฮ์ว่า :

﴿...وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾

(طه : 114)

ความว่า “...และจงกล่าวเถิด ข้าแต่พระองค์ของข้าพระองค์ ขอพระองค์
ทรงโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ข้าพระองค์ด้วย”

(ฏอฮา : 114)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้เราทุกคนปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
อย่างเคร่งครัด ดังอายะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสว่า :

﴿...وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا...﴾

(الحشر : 7)

ความว่า “และอันใดที่เราะสูดนำมาซึ่งพวกเจ้าก็จงยึดเอาไว้ และอันใดที่
ท่านได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย...”

(อัลฮัษร : 7)

มุสลิมทุกคนจะต้องใช้อัลกุรอานเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตและยึดแนวทางนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างในทุกด้าน ดังอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ... ﴾

(الأحزاب : 21)

ความว่า “โดยแน่นอนในเราะสูลของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้า...”

(อัลอะหฺซาบ : 21)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาในอิสลามเป็นการสร้างความงอกงามและความเจริญให้แก่มนุษย์ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

1.2.2 หะดีษที่เกี่ยวข้อง

อิสลามมิใช่เป็นเพียงศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นวิถีชีวิตของมุสลิมอีกด้วย เพราะมีหลักธรรมแห่งชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต

ปัจจุบันนี้เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นยุคสมัยของข้อมูลข่าวสาร เป็นยุคที่การสื่อสารไร้ขีดจำกัด เป็นยุคที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ล้วนเป็นผลมาจากความสามารถของมนุษย์ในการประดิษฐ์ คิดค้นสิ่งต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน โดยผ่านการเรียนรู้และการพัฒนามาเป็นช่วง ๆ ผ่านแต่ละยุคสมัยมาจวบจนปัจจุบัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากการศึกษาค้นคว้า มิใช่เกิดจากความบังเอิญ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ :

((إِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ))

(رواه الطبراني،

(2103:1984

ความว่า “แท้จริงแล้วความรู้ที่นั้นเกิดขึ้นมาด้วยการศึกษา”

(บันทึกโดย al-Tabaraniy, 1984:2103)¹

¹ al-Albaniy กล่าวว่า เป็นหะดีษหะสัน (n.d.:1/461)

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างมากมาย ถึงกับระบุว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นแก่บุคคลทุกคน เป็นหน้าที่ของเราทุกคนในการที่จะแสวงหามัน ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กำชับพวกเราว่า :

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(رواه ابن ماجه، د.ت.:224)

ความว่า “การแสวงหาความรู้ นั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน”
(ไม่ว่าชายหรือหญิง)

(บันทึกโดย Ibn Majah, n.d.:244)¹

ถ้ามุสลิมไม่มีการศึกษาคำสอนศาสนาอิสลาม เขาก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ได้ และเขาจะไม่ได้รับความดีจากพระองค์อย่างแน่นอน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า :

((مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ))

(رواه البخاري، 71:2001)

ความว่า “ผู้ใดที่อัลลอฮ์ต้องการให้เขาได้รับความดี พระองค์ทรงให้เขาได้มีความเข้าใจในศาสนา”

(บันทึกโดย al-Bukhary, 2001:71)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยกย่องบรรดาอุละมาอ์ว่าเป็นผู้มีความประเสริฐยิ่ง ซึ่งเป็นผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบี และมรดกในที่นี้ ก็คือความรู้นั่นเอง ดังที่ท่านได้กล่าวว่า :

((إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ))

(رواه الترمذي، 2682:1975)

ความว่า “แท้จริงผู้รู้ทั้งหลาย คือผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบี”

(บันทึกโดย al-Tirmidhy, 1975:2682)¹

¹ al-Albaniy กล่าวว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (n.d.:296)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้สัญญากับผู้เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ในโลกนี้ ด้วยการตอบแทนให้ผู้นั้นได้เข้าสวรรค์ในโลกหน้า ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า :

((مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ))

(رواه الترمذي، 1975:2646)

ความว่า “บุคคลใดก็ตามที่เดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ ด้วยความรู้ที่เขาได้รับนั้นอัลลอฮ์ทรงให้ความสะดวกแก่เขาเพื่อเดินทางไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1975:2646)²

การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งประเสริฐและมีความสำคัญยิ่งกว่าการทำอิบาดะฮ์ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า :

((فَضْلُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ))

(رواه الطبراني، د.ت.:3960)

ความว่า “ความประเสริฐของความรู้เหนือกว่าความประเสริฐของการทำอิบาดะฮ์”

(บันทึกโดย al-Tabaraniy, n.d.:3960)³

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์และตำราที่มุสลิมทุกคนต้องอ่าน เรียนรู้และเข้าใจมัน แท้จริงแล้วบุคคลที่ประเสริฐที่สุด คือผู้ที่เรียนรู้อัลกุรอานและได้สอนมันให้ผู้อื่นด้วย ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า :

((خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ))

(رواه البخاري، 2001:5027)

¹ al-Albaniy กล่าวว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (n.d.:6/182)

² al-Albaniy กล่าวว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (n.d.:6/146)

³ al-Albaniy กล่าวว่า เป็นหะดีษหะสัน (n.d.1/16)

ความว่า “ผู้ที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาพวกเจ้าคือผู้ที่เรียนอัลกุรอานและสอนมัน”

(บันทึก โดย al-Bukhari, 2001:5027)

สรุปได้ว่า การศึกษาคือสิ่งที่จะนำมนุษย์ไปสู่วิถีชีวิตที่มีความเจริญก้าวหน้า การศึกษาเป็นสุดยอดสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนแสวงหา เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาเราไปสู่แสงสว่างในการดำเนินชีวิต เป็นแสงสว่างนำพาให้เราพ้นจากความมืดมิดแห่งความโง่เขลา

1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เอกสารอ้างอิงที่สำคัญมี 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการศึกษาในอิสลามและประวัติศาสตร์การศึกษาอิสลาม

1.1 หนังสืออธิบายอัลกุรอาน

อิบน์ กะษีร์ (Ibn Kathir, 1999:6/286) ได้เขียนในหนังสือ Tafsir al-Quran al-‘Azim (تفسير القرآن العظيم) กล่าวถึงความสำคัญทั้งบทบาทและหน้าที่ของอูละมาอ์ว่า “คัมภีร์อัลกุรอานนั้นประกอบด้วยอายะฮ์ต่าง ๆ และความหมายอันแจ่มชัด ชักชวนมวลมนุษย์เพื่อแสวงหาสังขรณ์ของพระองค์อัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ทรงคุ้มครองรักษาสิ่งเหล่านี้ให้พ้นจากการบิดเบือนและเปลี่ยนแปลง โดยรักษาให้คงอยู่ในความทรงจำของบรรดาอูละมาอ์ตลอดไป”

อัลกุฎบีย (al-Qurtubiy, 1964:4/41) ได้เขียนในหนังสือ al-Jami' li Ahkam al-Quran (الجامع لأحكام القرآن) อธิบายลักษณะของอูละมาอ์และตำแหน่งหน้าที่อันมีเกียรติว่า “อูละมาอ์ คือผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่ออัลลอฮ์ และได้รับความไว้วางใจจากพระองค์ในการเผยแพร่ศาสนาของพระองค์แก่มวลมนุษย์ นี่คือการอันยิ่งใหญ่ของอูละมาอ์ และมีตำแหน่งหน้าที่อันสูงส่งในศาสนาของอัลลอฮ์”

1.2 หนังสือหะดีษและหนังสืออธิบายหะดีษ

อิบน์ หะญูร์ อัลอัศเกาะลานีย (Ibn Hajar, 1958:1/165) ได้เขียนในหนังสือ Fath al-Bari Sharh Sahih al-Bukhariy (فتح الباري شرح صحيح البخاري) เป็นการอธิบายหะดีษเศาะหีหของ al-Bukhariy กล่าวถึงความประเสริฐของอูละมาอ์และความรู้เกี่ยวกับศาสนาว่า “บรรดาอูละมาอ์เป็นผู้ที่มีความประเสริฐยิ่งกว่ามวลมนุษย์ทั้งหลาย และการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับศาสนา คือความประเสริฐยิ่งกว่าการแสวงหาความรู้อื่น ๆ”

1.3 หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

อับดุลเราะห์มาน อัลนะห์ลาวีย์ (Abdurrahman al-Nahlawi, 1982:21) ได้เขียนในหนังสือ Usul al-Tarbiyat al-Islamiyat wa Asalibuha (أصول التربية الإسلامية وأساليبها) อธิบายถึงความหมายของการศึกษาอิสลามว่า “การศึกษาอิสลาม คือการจัดการระบบของบุคคลและสังคม เพื่อนำไปสู่การยอมรับศาสนาอิสลาม พร้อมปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาชีวิตของบุคคลและสังคม”

อับดุลเราะห์มาน อัลนะกีบ (Abdurrahman al-Naqib, 1996:17) ได้เขียนในหนังสือ al-Tarbiyat al-Islamiyat al-Mu’asirat fi Muwajahat al-Nizam al-‘Alamiy al-Jadid (التربية الإسلامية المعاصرة في مواجهة النظام العالمي الجديد) อธิบายถึงเป้าหมายของการศึกษาอิสลามว่า “การศึกษาอิสลามเป็นระบบการอบรมสั่งสอนและการจัดการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างคนให้มีจริยธรรมและสามารถปฏิบัติตามคำสอนของอัลกุรอานและหะดีษได้ ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะมีอาชีพใดก็ตาม”

ซัฆลุล รอฆิบ อัลนัจญาร์ (Zaghlul Raghīb al-Najjar, 1995:85) ได้เขียนในหนังสือ Azmat al-Ta’lim al-Mu-‘asir wa Hululuha al-Islamiyah. (أزمة التعليم المعاصر وحلولها الإسلامية) อธิบายความหมายการศึกษาอิสลามว่า “คือระบบการจัดการศึกษาที่อยู่บนรากฐานของศาสนาอิสลาม ซึ่งครอบคลุมในทุกด้าน”

2. หนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติปอเนาะและวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ซัจคัย บรูษพัฒนา (2519:200-207) ได้เขียนในหนังสือ ไทยมุสลิม ว่า ปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้มีการจัดตั้งปอเนาะในชุมชนมุสลิมนั้นมี 3 ปัจจัยสำคัญด้วยกัน คือ 1) ปัจจัยทางศาสนา การเรียนรู้และการทำความเข้าใจในบทบัญญัติต่าง ๆ ให้กระจ่างมากที่สุดในชีวิตของมุสลิมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะบุคคลใดมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติศาสนกิจตามบัญญัติแห่งศาสนาที่กำหนดไว้อย่างถูกต้อง ย่อมจะได้รับการยกย่องนับถือจากชุมชนเป็นอย่างยิ่ง 2) ปัจจัยเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคม ผู้ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาได้มีโอกาสสร้างเกียรติภูมิให้กับตนเองโดยการจัดการความรู้ด้านศาสนาให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน และปรากฏออกมาในรูปปอเนาะ และโต๊ะครูซึ่งเป็นเจ้าของกิจการจะได้รับการยกย่องนับถือจากชุมชนเป็นอย่างยิ่ง 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เมื่อชาวบ้านให้ความยกย่องเคารพนับถือโต๊ะครู ทรัพย์สินบริจาทที่เรียกว่า เสาะคะเกาะฮู จึงมักทำให้สภาพความเป็นอยู่ของโต๊ะครูหลายคนดีกว่าสภาพของชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2527:35-36) ได้เขียนในหนังสือ สี่จังหวัดภาคใต้กับปัญหาสิทธิมนุษยชน กล่าวถึงโครงสร้างหลักสูตรของปอเนาะว่า เป็นโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาศาสนาอิสลามของโรงเรียนปอเนาะภายใต้การควบคุมของรัฐ จะถูกแบ่งตามหลักสูตรการศึกษาสามัญของรัฐบาล คือระดับประถมศึกษา 4 ปีนั้น ฝ่ายหลักสูตรศาสนาเรียกว่า อิบติดาอียะฮ์ ระดับนี้นักเรียนจะเรียนรู้ความรู้เบื้องต้น หลักการสำคัญของอิสลามและความเชื่อ (ฮัรกัน อัลอิสลาม วัลอีมาน) และการปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัวที่จำเป็น (ฟิรฎูฮีน) ระดับสองเรียกว่า มุตะวัสตีญาฮ์ ตรงกับระดับกลาง 3 ปีของระบบการศึกษาของรัฐ และระดับสามเรียกว่า ฆานะวียะฮ์ เป็นหลักสูตร 3 ปี เคียงข้าง 3 ปีสุดท้ายของมัธยมศึกษาของรัฐ นักเรียนในสองระดับหลังนี้เรียนการเขียน อ่าน อัลกุรอาน การตีความหมาย บทหะดีษท่านนบี กฎหมายอิสลาม และวิชาตามแบบประเพณีนิยมในหลักสูตรปอเนาะเดิม

สุเทพ สุนทรเกตุ (ม.ป.ป.) ได้เขียนบทความพิเศษโครงการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดี และกลุ่มชาติพันธุ์เรื่อง ปอเนาะ มรดกสถาบันการศึกษากับบูรณาการของศาสนาและสังคมของชาวมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ว่า การที่โรงเรียนปอเนาะในฐานะที่เป็นสถาบันการสอนศาสนาที่สามารถสืบทอดประเพณี และดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามีปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรกเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามตามจารีตที่ใช้ตำราสอนศาสนาที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และประการที่สองการสนับสนุนทางการเงิน ทางด้านการเรียนการสอน โรงเรียนปอเนาะขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของโต๊ะครูโดยตรง ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาทางศาสนาเท่า ๆ กับบุคลิกของโต๊ะครู เป็นสิ่งจูงใจสำคัญที่ทำให้นักเรียนต้องการที่จะมาเรียน และยังมีนักเรียนมากเท่าใดโต๊ะครูก็จะได้รับเงินสนับสนุนจากชุมชนมากเท่านั้น

พีรยศ ราฮิมมูลา (ม.ป.ป.) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง นานาทัศนะเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า สิ่งที่พี่น้องชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความภาคภูมิใจ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1. ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์รัฐปัตตานีอันยาวนาน
2. ความภาคภูมิใจในฐานะศูนย์กลางที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 17
3. เป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 19

ความภาคภูมิใจสามประการนี้ ยังตรึงอยู่ในความรู้สึกของประชาชนมุสลิมตราบถึงทุกวันนี้ ฉะนั้นเมื่อรัฐจะกำหนดนโยบายเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐจะต้องเข้าใจ

ประวัติศาสตร์ ภูมิหลังของบริเวณนี้อย่างชัดเจน มิฉะนั้นนโยบายที่กำหนดอาจผิดพลาด ซ้ำแล้วซ้ำอีกเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

อนุญามาลุดดีน ซอลีฮีย์ (ม.ป.ป.) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง การจัดการศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในทศวรรษหน้า ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงมาจากปอเนาะ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมที่มีเชื้อสายมลายู ภาษาที่ใช้ปกติประจำวันคือภาษามลายูท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ในการดำรงชีวิตยึดคำสอนศาสนาอิสลามเป็นหลัก

หลักสูตรที่ใช้สอนในปอเนาะได้แก่ วิชาหลักการศรัทธา เป็นวิชาที่สอนเกี่ยวกับการศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า เราะฮูล นบี คัมภีร์อัลกุรอาน วิชาหลักการปฏิบัติหรือนิติศาสตร์อิสลาม เป็นวิชาที่สอนเกี่ยวกับการปฏิบัติของมุสลิมในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติศาสนกิจ การใช้ชีวิตในสังคม วิชาหลักการพัฒนาจิตใจ เป็นวิชาที่สอนในเรื่องการขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ เรื่องคุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ วิชาหลักภาษาอาหรับ เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องไวยากรณ์ภาษาอาหรับ การอ่าน พูด และเขียนภาษาอาหรับ

1.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและพบงานวิจัยที่มีเนื้อหาน่าสนใจและเกี่ยวข้อง คือ

วินิจ สังขรัตน์ ได้ทำวิจัยเรื่อง อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ค้นพบว่า :

ในระหว่างปี พ.ศ. 2508-2511 ทางราชการมีโครงการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วได้ปรับปรุงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เพื่อเป็นการจูงใจให้ปอเนาะอื่น ๆ ปรับปรุงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามด้วย ผลการดำเนินงานตามโครงการปรากฏว่าใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา มีปอเนาะมาจดทะเบียนทั้งสิ้น 127 โรงเรียน ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ 140 โรงเรียน ทั้งนี้เพราะโต๊ะครูยังไม่แน่ใจในนโยบายของรัฐบาลในการแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ และในระหว่างการดำเนินการ

จดทะเบียนและปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามนั้น ในปี พ.ศ. 2509 รัฐบาลได้มีมติเห็นชอบกับข้อเสนอแนะของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ที่ห้ามตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ และปอเนาะที่ตั้งอยู่ก่อนและยังมีได้จดทะเบียน ให้ผู้รับผิดชอบได้มาจดทะเบียนภายในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2509 เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วห้ามมิให้รับจดทะเบียนปอเนาะโดยเด็ดขาด

เมื่อปอเนาะถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจึงเกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายประเด็น เช่น มีการควบคุมจากทางราชการ มีการจัดระบบการศึกษาใหม่ เช่น มีการกำหนดเวลาเรียน หลักสูตร แบบเรียน และระยะเวลาเรียนที่ชัดเจน จัดให้มีการเรียนวิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนา โรงเรียนต้องมีอาคารเรียน และมีผู้บริหารที่ชัดเจนขึ้น

สมพงษ์ ปานกล้า ได้ทำวิจัยเรื่อง นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลในชุมชนชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2535) ค้นพบว่า :

ระบบการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนไปจากการเรียนการสอนที่มีความครอบคลุมในทุกเนื้อหาวิชาโดยการประยุกต์ใช้จากหลักคำสอนของศาสนา มาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่มีความเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น เช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งนโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมณฑลปัตตานี เนื่องจากพระองค์ทรงมีนโยบายให้ประชาชนสามารถอ่านเขียนและพูดภาษาไทยได้ จึงมีการจัดให้มีการสอนทั้งหนังสือไทยและมลายู แต่เน้นการใช้หนังสือไทยอย่างเดียวนับเป็นสำคัญ และให้การอุดหนุนการเล่าเรียนภาษาไทยให้เด็กมลายูปุศุคไทยได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ รัฐบาลพยายามบังคับให้มีการเรียนภาษาไทยในโรงเรียนมลายู สุเหร่าต่าง ๆ

ประกิจ ประจันปัจจนึก ได้ทำวิจัยเรื่อง การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา ค้นพบว่า :

ปอเนาะเป็นสถานบันการศึกษาศาสนาอิสลามที่จัดตั้งและทำการสอนโดยโต๊ะครู ไม่มีหลักสูตร การกำหนดวิชาเรียนเวลาสอนและการจบการศึกษา ไม่มีการสอนวิชาสามัญและภาษาไทย นักเรียนพูดภาษาไทยไม่ได้ มีการปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 มีการจดทะเบียน มีการสอนภาษาไทยและแปรสภาพจากปอเนาะมาเป็นโรงเรียนราษฎร์อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม การดำเนินงานปรับปรุงปอเนาะได้แบ่งเป็น 2 ระยะ คือระยะแรกเป็นการแปรสภาพจากปอเนาะมาเป็นโรงเรียนราษฎร์ ระยะที่สองเป็นการส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในทุก ๆ ด้าน

รุ่ง แก้วแดง ได้ทำวิจัยเรื่อง ทศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ค้นพบว่า :

ทศนคติของโต๊ะครูไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการดำเนินการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ความสำเร็จของโครงการจึงขึ้นอยู่กับ การดำเนินงานตามเป้าหมายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ภาคศึกษา 2 ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทศนคติเกี่ยวกับครูช่วยสอนนั้น โต๊ะครูเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ต่อโรงเรียนมาก แต่เน้นว่าควรเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นเพศชาย มีคุณวุฒิสูงกว่าเดิม ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงมีทศนคติเกี่ยวกับการพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ที่เคยมีหรือรางวัลที่เตรียมไว้ได้รับ

วิทยา บุญสม ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ค้นพบว่า :

ระเบียบปฏิบัติและกระบวนการที่ใช้ในการบริหารงานของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2497 ซึ่งมีโต๊ะครูเป็นทั้งเจ้าของและผู้จัดการและครูใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบ และส่วนใหญ่ยังขอผ่อนผันที่จะปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมาย เนื่องจากไม่เข้าใจระเบียบการจัดสถานศึกษาของทางราชการและยังใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีเท่าที่ควร งานวิชาการ ชุรการ และสถิติต่าง ๆ จึงเป็นหน้าที่ของครูสอนวิชาสามัญช่วยจัดทำ ถ้าโรงเรียนใดไม่มีครูช่วยสอนวิชาสามัญ งานเกี่ยวกับบัญชี ทะเบียน และสถิติต่าง ๆ จะไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร ในด้านการบริหารการศึกษาภายในโรงเรียน งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานชุรการ การเงินและการบริหารต่าง ๆ โรงเรียนได้ปฏิบัติน้อย

คณิต ไช้มุกด์ และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ที่มีต่อชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศึกษากรณีเฉพาะจังหวัดปัตตานี) ค้นพบว่า :

ปัญหาขัดข้องของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจำแนกตามลำดับความสำคัญ คืองบประมาณไม่เพียงพอ ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องเรียนไม่เพียงพอ ครูสอนวิชาศาสนาไม่พอ ครูสอนวิชาสามัญยังไม่พอ

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบประวัติปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ได้ทราบวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. สามารถเพิ่มความรู้และประสบการณ์การวิจัยแก่ผู้วิจัย
4. สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลแก่นักศึกษาและผู้สนใจในการใช้เป็นแหล่งอ้างอิงต่อไป

1.5 ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้มุ่งประเด็นการศึกษาภายในขอบเขตดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาดังแต่ปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน
2. การศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส
3. เนื้อหาวิจัยจะอยู่ในกรอบของ 4 ประเด็นต่อไปนี้
 - 3.1 ความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ในอิสลาม
 - 3.2 ประวัติปอเนาะที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 3.3 นโยบายของรัฐต่อการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.4.1 การจัดการศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2504-2525
 - 3.4.2 การจัดการศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน
 - 3.4 พัฒนาการด้านการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.4.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2504-2525
 - 3.4.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ﷺ อ่านว่า “สุบหานะฮฺวะตะอาลา” แปลว่า “พระองค์ผู้ทรงบริสุทธิ์และผู้ทรงสูงส่งยิ่ง”
2. ﷻ อ่านว่า “ซ็อลลัลลอฮฺ อะลัยฮิวะสลัลม” แปลว่า “ขออัลลอฮฺทรงโปรดปรานและประทานความสันติแก่ท่าน” เป็นคำขอพรที่มุสลิมใช้กล่าวหลังนามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
3. ﴿.....﴾ ใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน
4. (.....) ใช้สำหรับสุเราะฮ์และเลขอายะฮ์
5. ((.....)) ใช้สำหรับตัวบทหะดีษหรืออะษัร
6. “.....” ใช้สำหรับแปลความหมายของอัลกุรอาน อัลหะดีษ รวมไปถึงข้อความที่ถูกแปลมาจากหนังสือต่าง ๆ
7. ความหมายภาษาไทยของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับแปลความหมายภาษาไทยโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย พ.ศ. 2541
8. การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรไทยใช้ของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
9. การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรอังกฤษใช้ของหอสมุดรัฐสภา ประเทศสหรัฐอเมริกา

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

วิวัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่สถานะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เช่น
 วิวัฒนาการแห่งมนุษยชาติ วิวัฒนาการแห่งศิลปวัฒนธรรม

ปอเนาะ หมายถึง สถานศึกษาที่มีการเรียนการสอนเฉพาะวิชาศาสนาอิสลาม เมื่อ พ.ศ. 2547 ถูกแปรสภาพเป็น สถาบันศึกษาปอเนาะ

โรงเรียนเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม หมายถึง โรงเรียนที่ทำการสอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญควบคู่กันตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15 (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ที่ทำการสอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญควบคู่กัน

หลักสูตรอิสลามศึกษา หมายถึง ประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ของรายวิชาอิสลามศึกษาที่กำหนดไว้ในการศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

วิชาอิสลามศึกษา หมายถึง วิชาต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนในภาควิชาศาสนาอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือ อัลกุรอาน อรรถาธิบายอัลกุรอาน เตาฮีด ฟิกฮุหะดีษ ประวัติศาสตร์ จริยธรรม มรดก ล้านวน โวหารอาหรับ ปรัชญา วรรณคดี ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และกิจกรรมศาสนา

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

1.8.1 รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

1.8.2 การทบทวนแหล่งข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาและวิจัยจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

1.8.2.1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources)

1. อายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม
2. หะดีษต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม
3. หนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม ประวัติการศึกษาอิสลาม ประวัติปอเนาะ และวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.8.2.2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources)

1. หนังสืออรรถาธิบายอัลกุรอานที่อธิบายและขยายความหมายอายะฮ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม

2. หนังสืออธิบายหะดีษที่อธิบายและขยายความหมายหะดีษต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม

3. หนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม ประวัติการศึกษาอิสลาม ประวัติปอเนาะ และวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.8.2.3 เอกสารตติยภูมิ (Tertiary Sources)

1. พจนานุกรม
2. สารานุกรม
3. อินเทอร์เน็ต

1.8.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1.8.3.1 ศึกษาอายะฮ์อัลกุรอาน และหะดีษต่าง ๆ ที่กล่าวถึงการศึกษาหาความรู้ในอิสลาม

1.8.3.2 ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นทัศนะของบรรดาอุละมาฮ์สะลัฟและเคาะลัฟเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้ในอิสลามจากหนังสือของนักวิชาการในอดีตและปัจจุบัน

1.8.3.3 ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติการศึกษาอิสลามจากหนังสือประวัติศาสตร์การศึกษาของนักวิชาการในอดีตและปัจจุบัน

1.8.3.4 ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัประวัติปอเนาะตามหัวข้อที่กำหนดจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ

1.8.3.5 ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามหัวข้อที่กำหนดจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ

1.8.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

1.8.4.1 ผู้วิจัยจะใช้หลักการอธิบายอัลกุรอาน อัดดีฟัสรีบิลมะอ์ยูร โดยการยึดเอาหลักฐานที่ชัดเจนที่สุดในการอธิบายและมีสายรายงานที่ถูกต้อง

1.8.4.2 ผู้วิจัยจะยึดหะดีษเศาะหีห์ โดยเฉพาะหะดีษที่บันทึกโดยอัลบุกอริย์หรือมุสลิม รองลงมาเป็นหะดีษหะสัน ส่วนหะดีษฎะอ์อิฟ จะใช้อ้างอิงกรณีเมื่อไม่ขัดแย้งกันกับหะดีษเศาะหีห์หรือหะดีษหะสัน และเพื่อเป็นการสนับสนุนไปในทางที่ดีเท่านั้น

1.8.4.3 ข้อมูลที่เป็นหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญและยึดกับเอกสารในระดับปฐมภูมิมากกว่าหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ในระดับอื่น ๆ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ของบรรดานักวิชาการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความรู้และมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องวิจัยชิ้นนี้โดยตรง

1.8.5 การจัดกระทำข้อมูล

เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงแยกข้อมูลต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลง ป้อนะนำไปสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้ดังต่อไปนี้

1.8.5.1 ช่วงแรก : ป้อนะหลังจากขึ้นทะเบียนต่อราชการ และถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2504-2525)

1.8.5.2 ช่วงที่สอง : โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน)